

Yeni makalemiz daha önce de üzerinde durduğumuz, sıklıkla yanlış uygulamalarını görmeye devam ettiğimiz IAS21 fonksiyonel para birimi üzerine. Diğer bir deyişle, finansal tablolarımızı hangi para birimine göre hazırlamalıyız, bizim için Türk Lirası mı yabancı para yoksa Amerikan Doları mı.

Bildiğiniz üzere, finansal tabloların hazırlanacağı fonksiyonel para birimi IAS 21 standardının 8. Maddesinde açıkça “functional currency is the currency of the primary macroeconomic environment in which the entity operates” şeklinde tanımlanmaktadır. Diğer bir deyişle, şirketlerin finansal tablolarını hazırladıkları para birimi, bu şirketlerin bir parçası oldukları ve içersinde faaliyet gösterdikleri makroekonomik ortamın para birimi olmalıdır. Örneğin, Türkiye’de kurulu bir şirket olarak USD para birimini fonksiyonel para birimi olarak belirlemiş iseniz, ‘Türkiye benim ana makroekonomik ortamım değildir’ demektesiniz.

Sadece bu noktadan bile, Türkiye’de kurulu ve Türk pazarına mal ve hizmet satan bir şirketin sırf USD ye endekli satış yapıyorum karşılığında da USD banka borcu kullanıyorum diyerek fonksiyonel para birimini USD seçmesinin ne kadar hatalı olduğunu anlayabilirsiniz. Fakat biz biraz daha derine inelim.

USD para biriminde satış yaptığınız müşterilerin önemli bir bölümü Türk Müşteriler ise bu müşteriler de Türkiye makroekonomik ortamının birer parçasıdır. Örneğin, kurların çok yükseldiği dönemlerde USD satış yapmanıza rağmen satış miktarlarınızda düşüşler gerçekleşmekte, ticari alacaklarınızın kredi riski yükselmekte (doğal olarak) ve satış sözleşmelerinize ve ödeme vadelerinize yeniden düzenlemeler gelmekte ise zaten altta yatan makroekonomik ortamın neresi olduğu aşikar. IASB nin de fonksiyonel para birimini, içinde bulunulan makroekonomik ortamın para birimi (Türkiye = Türk Lirası) olarak tanımlamasının temelinde yatan mantık bu.

Diğer yandan, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB), IAS21 in “basis for conclusion” kısmında konuya bakış açısını net şekilde yansıtmakta. Örneğin BC5 maddesinde, konuyla ilgili eski düzenlemeyi yorumlayan düzenleme olan SIC-19’un fonksiyonel para birimi seçimi konusunda şirketleri yanlış yönlendirdiği, şirketlerin kendi makroekonomik ortamlarına bakmaksızın, yapılan işlemlerin para birimine odaklanarak fonksiyonel para birimi seçtikleri ve bu yüzden IASB’nin bu konudan rahatsızlığını ifade etmek üzere fonksiyonel para birimini ‘the currency of the primary macroeconomic environment in which the entity operates’ olarak vurgulamak durumunda kaldığı ifade edilmektedir. Bu noktada IASB nin orijinal açıklamasını aşağıya koymakta fayda görüyoruz:

IAS21 Basis for conclusion madde BC5

The Board noted a concern that the guidance in SIC-19 on determining a measurement currency could permit entities to choose one of several currencies, or to select an inappropriate currency. In particular, some believed that SIC-19 placed too much emphasis on the currency in which transactions are denominated and too little emphasis on the underlying economy that determines the pricing of those transactions. **To meet these concerns, the Board defined functional currency as ‘the currency of the primary economic environment in which the entity operates’.** The Board also provided guidance on how to determine the functional currency (see paragraphs 9–14 of the Standard). This guidance draws heavily on SIC-19 and equivalent guidance in US and other national standards, but also reflects the Board’s decision that some factors merit greater emphasis than others.

Şimdi gelelim herkesin direkt dikkate aldığı IAS 21 in 9. Paragrafına. IAS21 paragraf 9 da fonksiyonel para birimi belirlenirken, üç ana kritere bakılmaktadır:

- 1) Mal ve hizmetlerin satış fiyatlarını etkileyen ana para birimi: Her ne kadar satış fiyatlarımızın önemli bir kısmını USD ve EUR para biriminde belirlese de, bu fiyatları arkada yöneten ana unsur Türk ekonomisi ve Türk lirasıdır. Zira Türk lirasındaki değer kayıpları doğrudan ticari alacaklarımızın kredi riskini artırmakta, satışlarımızın USD fiyatlamalarında ve ödeme takvimlerinde düzenleme yapmamıza neden olmaktadır.
- 2) Mal ve hizmetlerin satış ve fiyatlarını belirleyen rekabetçi güçler ve düzenlemelere sahip olan ülkenin para birimi: Açık şekilde faaliyetlerimiz Türkiye Devleti'nin düzenlemelerine tabidir (vergi, gümrük, rekabet, vb düzenlemeler)
- 3) Hizmet ve mal satışlarına baz olan işçilik, malzeme ve diğer maliyetler: Açık şekilde bu maliyet unsurları Türkiye ekonomisine bağlı olarak değişen unsurlar olup Türk Lirasının değer değişimlerinden etkilenmektedir (Amerikalı işçi çalıştırıyorsanız orası ayrı!).

Örneğin uzun yıllar operasyonel leasing, alış veriş merkezi sahipleri gibi sektörlerin dikkatini çektik. Türk müşterisine USD kira sözleşmesi yaptınız diye finansal tablolarınızı USD para biriminde düzenleyemezsiniz. Kurlar artınca tahsilat gecikiyor, kredi riski yükseliyor, banka borcunuzu yeniden yapılandırmaya çalışıyorsunuz, arkada koskaca Türk Devleti'nin regülasyonları duruyor. Nasıl olur da benim makroekonomik ortamım Türkiye değildir diyebilirsiniz. Yaşadığınız kur zararı konusunun çözümü IFRS 9 da riskten korunma muhasebesinde zaten verilmiş durumda.

Günümüzde enerji şirketlerinde de benzer bir durum var. Kiminin fonksiyonel para birimi USD, kiminin TL. Devletle 10 yıllık USD bazlı sözleşme yaptık diye USD fonksiyonel para birimi olabilir mi? Türkiye'de Türk pazarına enerji satmak için kurulmuş, 40-50 yıl hizmet verecek bir enerji santrali ilk 10 yılı için Devletle USD kira sözleşmesi yaptı diye Türkiye benim makroekonomik ortamım olmaktan çıkmıştır diyebilir mi? Ortada Türkiye'de kurulu, uzun yıllar boyunca Türk vatandaşına enerji satacak, doğrudan Türkiye regülasyonlarına tabi bir santral var. Tabi ki USD sizin için yabancı para birimi ve siz yabancı para biriminde sözleşmeler yapıyorsunuz. Diyeceksiniz ki, 30 yıllık USD banka kredimden yüz milyonlarca TL gerçekleşmemiş kur zararı yazarken, diğer yandan USD satış sözleşmelerimin gerçekleşmemiş kur karını yazmamam adil mi? Tabi değil, zaten IASB IFRS9 da IAS 21 'accounting mismatch' yani muhasebel eşitsizlik yaratıyor, onun çözümü ise 'unrecognized firm commitment fair value hedge accounting for foreign currency risk component' veya 'highly probable forecast transaction cash flow hedge accounting for foreign currency component' ilkelerini uygulamak diyor. Önemli olan bilgi eksikliğimizi gidermek.

Fonksiyonel para birimi TL olan bir ortamda, yabancı para olan USD ile büyük ölçüde satış ve fonlama yapmamızdan ötürü IAS21 yabancı para muhasebe ilkelerini uyguladığımızda ortaya çıkan "muhasebesel eşitsizlik" ("accounting mismatch") durumu ne olacak? IAS 21 i uygularsak gerçekleşmeyeceğini bildiğimiz kur zararları yazıp duruyoruz özsermayemizi haksız yere düşük gösteriyoruz, dediğinizi duyar gibiyiz.

Aslında bu durumun çözümünü IASB uzun uzun açıklamış. IFRS 9 Yabancı Para kur riskinden korunma muhasebesi ilkeleri IFRS 9 gibi büyük bir standardın dikkate değer bir kısmını oluşturmakta. IFRS 9 da birçok yerde IAS21 in ilkelerinin yarattığı muhasebesel eşitsizlik durumuna dikkat çekilmektedir (örneğin, IFRS9 p2.5, p4.1.5, pB4.1.29, Pb5.7.10, pBCZ2.23/24, pBCZ2.30-34, pBCZ4.61-64)

International Financial Advisory

Diğer yandan IFRS 9 riskten korunma muhasebesi uygulamalarında fonksiyonel para birimi dışında yabancı para birimleriyle yoğun işlem yapan işletmelerin IAS 21 e göre yaşadıkları sorunların nasıl çözüleceği de doğrudan IAS 21 e atıfta bulunularak anlatılmaktadır (örneğin, IFRS 9 pB6.6.15, p6.3.6, pB5.7.2/2A, Pb6.2.3, Pb6.6.15, p6.3.6, ...)

İptal edilmesinin üzerinden neredeyse 15 yıl geçmiş SIC 19'un yanlış yorumlanma mantığına göre hala sadece satış ve borçlanma para birimine göre fonksiyonel para birimi seçen işletmeler ve bu finansal tabloları onaylayan IFRS denetçileri görmek açıkçası bizlere üzüntü veriyor.